

Галина Трищенко

Зустріч
біля вогнища

Талина Триненко
Зустріч
біля вогнища

Оповідання

Для молодшого
шкільного віку

Малюнки
Наталі Задороженої

КИЇВ «ВЕСЕЛКА» 1986

Необыкновенная и таинственная встреча произошла ночью у костра между пионерами Юрой и Стахом и марсианином. Кем на самом деле оказался марсианин, чему научила эта встреча ребят, рассказывает украинская советская писательница Галина Гриненко в рассказе «Встреча у костра». Остальные произведения также посвящены школьникам, труду и отдыху ребят.

Рецензент
Кость Волинський

Г85 Гриненко Г. О. Зустріч біля вогнища: Оповідання. Для мол. шк. віку / Мал. Н. В. Задорожної.— К.: Веселка. 1986.— 63 с., іл.

Надзвичайна і загадкова зустріч відбулася вночі біля вогнища між піонерами Юрком і Стахом та марсіанином. Ким насправді виявився марсіанин і чому навчила ця зустріч хлоп'ят, розповідає українська радянська письменниця Галина Гриненко в оповіданні «Зустріч біля вогнища». Інші оповідання також присвячені школярам, праці і відпочинку дітей.

Г 4803010200—085
M206(04)—86 124.86.

У2

Зустріч біля вогнища

У той вечір, коли нам з Юрком випало іти в пічне, Кирюша поїхав до міста за «Московськими новостями», бо дуже скучив за газетами. А читав він «Московские новости» вільно німецькою, французькою і англійською мовами. Пообіцяв, що повернеться на ранок.

Кирюша — наш вожатий. Він комсомолець. Працює на заводі і вчиться в десятому класі вечірньої школи. Тут, у таборі, живе з нами в одному наметі. Він, як і ми з Юрком, мріє стати космонавтом. Втрюх ми збиралися сконструювати космічного робота, який би

досяг однієї із найближчих зірок — Андромеди. Я кажу «збиралися», бо ж останнім часом у нас все розладналося. І ми з Юрком, мабуть, тепер будемо конструювати робота лише удвох.

Кирюша — юнак з робітничим характером. Він завжди нам говорив:

— Щоб стати космонавтом, треба бути наполегливим, витриманим, послідовним і серйозним. Легковажність — ррса, не властива космонавтам!

Я вже навчився майструвати паперові міжпланетні ракети, зробив географічну карту Місяця, позначив на ній гори Мітчелла і моря. Юрко придбав астрономічний календар. Щодня ми вели підготовку до космічної подорожі. А Кирюші хотілося, щоб ми вивчали ще й іноземні мови, бо і в школі ми з Юрком шкандибали з іноземної. «Якщо космонавт не знає мов, то під час зустрічі в міжпланетному просторі з іншим космонавтом виникне мовний космічний бар'єр, а це може призвести до космічної катастрофи», — так обгрунтовував наш вожатий свою думку. Це на нас з Юрком справило враження, і ми заходилися вчити англійську. Вивчили кілька англійських слів, кілька разів зазирали в Кирюшині пудові словники, які привіз він з собою до табору. Кирюша радів, як рідний брат. Та згодом це нам набридло. І ми з другом вирішили у вільний час краще ходити в ліс по гриби або ж грати в футбол. Наш вожатий, довідавшись про це, гнівно вигукнув:

— Я не проти грибів і футболу, але я проти вашої поганої звички зупинятися на півдорозі, не доводити справу до кінця! Ви — космічні дурні і нікчеми! Погана звичка породжує нестерпний характер. Коли так, наші дороги розійдуться. Я з вами не спрацююся!

Так у нас з Кирюшею виникла несумісність в характерах і з'явився між нами мовний бар'єр тут, на землі. Кирюша перестав нас поважати. Ми, звичайно, жалкували, що втратили хорошого друга, бо жилося

нам з ним непогано. Раніше він розповідав нам багато цікавого про космос і космічні кораблі, а зараз майже перестав з нами розмовляти.

Та ми врешті-решт змирилися з цим і за англійську більше не бралися. Ось тоді-то й трапилася з нами дивовижна пригода в нічному. Та спершу розповім, що значить «іти в нічне».

На господарському дворі, що розташувався на протилежному березі річки Жеребинки, було двоє коней. Звали їх Гнідко і Сивко. Усі діти з нашого табору дуже любили коней. Вчилися запрягати їх. Їздили кінями в сусідні колгоспи по продукти. Годували улюбленців цукром. Іноді хлоп'ятам доручали пасти коней вночі на лузі, неподалік від піонерського табору. Іти в нічне у нас серед хлоп'ят вважалося за велике щастя. За те навіть билися. А ми з Юрком цілий тиждень чистили на кухні картоплю, допомагали латати місток над річкою, який знесло під час зливи, аби тільки нас пустили в нічне. І ось нарешті нам пощастило. Ми на лузі.

Звечора на небі засвітилися лагідні голубі зорі. З настанням темряви зірок спалахувало все більше і більше. Невдовзі небо почало жевріти, як у грубі пригасаюче вугілля. Землю огорнула солодка тиша. Але це тільки здається, що навкруги тихо. Раз у раз тишу порушують незнайомі звуки. Ніч наповнюється тремтливою загадковою музикою. Ти лежиш на траві і дивишся на небо, і починає здаватися, що далекі зорі підморгують тобі.

У всіх палатках вже спокійно спали діти, коли ми з Юрком закінчили складати курінь з нарізаного в лісі гілляччя. Згодом назбирали хмизу і розклали неподалік від куреня велике багаття. Полум'я знялося так високо догори, що, здавалося, його можна було побачити не тільки з літака, а й з планети Марс чи з Венери. Розбризкуючи племенисті іскри, воно шугало й гоготіло, як звір, а ми грілися біля нього, бо на лузі було

досить-таки волого. Юрко приніс із куреня торбинку з картоплею, і ми підклали бульби в полум'я.

Перший мовчанку порушив Юрко.

— Як по-твоєму, — сказав він, — космонавт мусить бути озброєним чи ні?

— Так! І навіть обов'язково. Адже певідомо, як стрінуть його аборигени чужої планети. Може, накинуться на нього і зв'яжуть вірьовками, як колись зв'язували ліліпути славнозвісного Гуллівера. Доведеться пальнути вгору, щоб трохи налякати зухвальців. А може статися й так, що першими зустрінуть космонавтів на чужій планеті розбійники. Доведеться космонавтам захищатися.

— Ні! Нашим космонавтам аборигени чужої планети влаштують салют. На честь них злетять у небо вогні, підкидатимуться догори капелюшки, і незнайомі істоти на своїй мові кричатимуть їм «ура!».

— Може бути й таке, — погодився я. — Однак зброя у космонавта мусить бути.

Отак розмовляючи, ми раптом побачили, як зірвалася з неба і впала на землю недалеко від нас зірка. Зникла десь за лісом. Мені захотілося, як колись, коли я ще був зовсім маленький, побігти туди, де вона впала, і пошукати її у траві.

— Ти бачив летючу зірку? — запитав я товариша.

— Бачив! — відповів той і несподівано додав: — Сташку, а може, то не зірка впала, а приземлився невідомий космічний корабель? Прибув до нас у гості. З Марса чи з Венери?

Дивлячись туди, куди впала зірка, ми з другом ніби чогось чекали, ніби сподівалися, що ось-ось з'явиться і попрямує до нас загадковий аргонавт з іншого світу. Присяде біля багаття і розповість нам, звичайним радянським піоперам Стахові і Юрку, про щось незвичайне й цікаве, не відоме ще нікому. Тож ми напружено вдивлялися в темряву, прислухалися, боячись пропустити хоч один звук. Та все було спокійно.

Дрімав за нашими спинами ліс. Іноді в гущавні скрикував пугач. Паслись на лузі коні, нагадуючи про себе іржанням. А вгорі мерехтіли зорі.

Я вигорнув паличкою з попелу підсмажену картоплину і почав перекидати її, як жонглер, з долоні на долоню, щоб остудити. Картоплина була м'яка, Юрко і собі вигорнув бульбу. Обпікаючи руки, обережно обчищали ми тонку підгорілу шкірочку. Та не встигли з'їсти й по картоплині, як так і залякли, сидячи нерухомо з роззявленими ротами, повними паруючої картоплі.

З боку темного лісу наближалася до нас якась дивовижна істота. Ішла просто на вогнище. Наблизившись, спинилась осторонь, кроків за десять від нас. Ми поскоплювалися з місць, але знову здерев'яніли. Нам було моторошно і цікаво водночас. Хто він, цей нічний гість? З добрими чи поганими намірами наближається до нас?

Незнайомець ступив ще кроків три вперед і озвався. Що він сказав, ми не розібрали, але голос його здався мені трохи знайомим.

«Напевно, він привітався і попросив дозволу підійти ближче», — домислив я про себе.

Незнайомець і справді підійшов ближче. Тепер між нами було кроків п'ять. Він звернувся до нас, розтягуючи слова, ніби читав по складах. Видно, дуже хотів, щоб ми його зрозуміли. Але ми з Юрком тільки знизували плечима, все глибше й глибше втягуючи голову в плечі. Слова незнайомця відлітали од нас, як горох од стіни, ми нічого сінько не розуміли. Мова його здавалася нам чудернацьким цвеньканням. І тоді я відчув, як це страшно і боляче, коли ти не розумієш, що тобі кажуть. Юрко думав приблизно те саме, бо лише безпорадно кліпав очима, смішно плямкав губами і безнадійно позиркував на мене, марно чекаючи підмоги.

Гість почував себе ніяково, але, видно, не втрачав

надії порозумітися. Зацвенькав інакше, очевидно, перейшов на іншу мову, схожу на англійську. Однак і це не допомогло. Ми не розуміли його. Від безсилля ми мало не плакали.

Зопалу я вдарив себе в груди. Юрко зробив те ж саме. Ми переглянулися, і тут я вигукнув розпачливо:

— Манкі! — Це англійське слово, яке означає «мавпа», я запам'ятав ще тоді, коли ми вчили англійську.

— Сам ти мавпа! — образився на мене Юрко.

Я помітив, як посміхнувся і трохи глузливо похитав головою наш гість. Очевидно, він щось зрозумів.

Ввічливим жестом я запросив гостя підійти до вогнища. Тут Юрко раптом вдарив себе по голові, ніби щось згадав.

— Сит даун, сит даун! — заскімлив він, звертаючись до незнайомця. — Будь ласка! Будь ласка!

Друг переможно дивився на мене.

І знову, о диво! Незнайомець ніби зрозумів нас. Сміло підійшов до самісінького багаття, присів навпочіпки і заходився щось невимушено белькотати, сподіваючись, очевидно, що те коротке «сит даун» покляло початок нашої розмови.

Тепер ми змогли краще роздивитися прибульця. Шкіряний світлий комбінезон щільно облягав тіло, на ногах — хутряні унти, які носять полярники. Головний убір нагадував шолом льотчика, тільки на ньому бовваніли ще дротинки з металевими бульбашками на кінцях. Коли ж відблиск полум'я впаав на його обличчя, ми побачили, що у чоловіка одне видовжене око червоного кольору. Ми залякли від здивування. Однак незнайомець був дуже симпатичний і ми скоро оговталися. Я потягнувся було рукою до його шолома. Та він ніби вгадав моє бажання, зняв шолом і подав мені. По плечах незнайомця розсишалася ціла копиця кучерявого червоного волосся.

Гість приязно і щиро нам посміхнувся і знову щось забелькотів. Але ми мовчали, мов у рот води набрали.

Тоді він сказав, як мені здалося, глузливо, звертаючись до Юрка:

— Е кеп! — і показав пальцем на картоплину, а тоді підніс пальця до рота. Це означало: «Шляпо, подай мені картоплину!»

Коли я наступного дня нагадав Юркові оте «е кеп», він страшенно на мене розсердився і почав запевняти, що гість те слово вимовив, звертаючись до мене.

Коли ми простягли гостю печену картоплину, він з'їв її з апетитом, але солів чомусь не пашою сіллю, що купкою лежала на газеті, а витяг із своєї шкіряної сумки пляшечку, дуже схожу на ту, в якій в аптеці продають вітамін А, і посипав з неї картоплину якимось червонястим порошком.

Смакуючи картоплю, гість показував очима на небо, на зорі. А потім почав паличкою креслити щось біля вогнища. Спершу намалював велике коло. Навкруги нього розсипав значно менші кола. Чи не означало те велике коло Сонце, а менші — відповідно планети сонячної системи: Меркурій, Венеру, Землю, Марс, Юпітер, Сатурн, Уран, Нептун, Плутон? Біля четвертого від Сонця кола він намалював ще два малесенькі кола і тицьнув себе в груди. Що він цим хотів сказати?

Ми сиділи біля гостя як заворожені. Та він, втрапивши останню надію порозумітися з нами, несподівано звівся на ноги, прихопивши шкіряну сумку, і зник у темряві, як привид. Ми спершу й не розібрали, куди він дівся. Думали, він ще повернеться. Коли ж переконалися, що гість пішов назовсім, посхоплювалися на поги і довго вдивлялися в темряву. Поява і раптове зникнення незнайомця збентежило нас. Все це було настільки надзвичайним, що ми вже почали сумніватися, чи справді сидів хтось біля нас, чи все те нам лише примарилося. Але ж гість забув пляшечку із червонястим порошком! Вона — речовий доказ, що то не сон, не мара, а дійсність.

Юрко перший лягнув себе по лобі.

— Чи здогадався ти, Сташку, що то сидів з нами марсіянин?

— Так! — вигукнув я. — То був він! А малюнок, який він нам намалював на галіві, означав Сонце і його планети.

— Абсолютно правильно! Згадай, як він, намалювавши четверте від Сонця коло, тицьнув у нього пальцем, а тоді себе в груди. Чи не хотів він пояснити нам, що прилетів з Марса?

— А два маюсінських кола, які він намалював навколо четвертого від Сонця кола! Хіба ж то не супутники Марса — Фобос і Деймос?!

— О, доле! — підняв догори руки Юрко. — Ми так пізно про це здогадалися! А тепер спробуй догнати марсіянина!

І піби на підтвердження нашого з Юрком здогаду за лісом, саме там, де впала голуба зірка, яку мені хотілось розшукати, щось голубою кометою зметнулося в небо, залишаючи за собою яскраво-сліпучий слід. І одразу ж розтануло в темряві ночі.

Так! Це був марсіянин. Сумніву це лишалося! Тепер він летів на свою планету і думав про те, які телепні і неукі трапились йому на Землі.

Краще б ми цього не збагнули! Це було жахливо! Ми стояли збентежені і схвильовані, припущені і присоромлені! Нам хотілося провалитися крізь землю, зникнути в безодні. Але ми не провалилися. Ми побігли. Побігли туди, де щойно зник у темряві корабель марсіянина. Ми довго і розпачливо кричали, лементували і розмахували в повітрі руками як навіжені.

Притримуючи кожен своє серце, яке ледь не вискакувало із грудей, знесилені і захекані, ми зупинилися...

Скоро край неба почав рожевіти. На обрії з'явилася червона смуга. Небавом півнеба зайнялося зірницею. Надходив день, він гнав від себе тривожну, сповнену

незвичайних пригод ніч. Але марсіянин остаточно заволодів нашою уявою. Про зустріч з ним ми вирішили нікому не говорити, бо тоді сорому не оберешся, товариші не пробачать нам нашого невігластва.

Ми прихопили пляшечку з червоною порошком, відвели копей на стайню і рушили до табору.

Перший, кого ми зустріли в таборі, був Кірюша. Він пильно подивився на нас і загадково посміхнувся.

Про нічну пригоду ми не наважилися розповісти навіть йому, побоюючись кепкувань, і лише попросили його допомогти нам вивчити англійську мову. Кірюша так зрадів, що мало не кинувся нас обнімати.

А ми з Юрком ще раз переконалися, що Кірюша — справжній друг. З ним ми не пропадемо!

Та нас чекала ще одна несподіванка.

Минуло кілька днів. Була моя черга прибирати в наметі. Я ненароком перекинув Кірюшин рюкзак, із нього випали Кірюшині речі. Як же я здивувався, коли побачив серед них червону кучеряву перуку, шкіряний шолом і картонну маску з одним видовженим вирізом для очей. Оговтавшись, я гукнув Юрка і довго реготав, побачивши, який дурнувятий вигляд застиг на його обличчі...

Англійську мову ми таки вивчили. Бо майбутнім космонавтам не личить зупинятися на швиддорозі!

Хороший день

Таня, Сергійко і його мама стояли на дебаркадері і дивилися на білий двопалубний пароплав, що ішов по Дніпру. Пароплав, минаючи пристань, дав задній хід і став підходити до берега. Таня на борту пароплава прочитала: «Фрідріх Енгельс».

Поволі зменшувалася відстань між берегом і пароплавом. Ось усі троє побачили капітанський місток,

а на ньому капітана. Він підняв руку і помахав Сергійкові і його мамі. Це був Сергійків тато. Таня, примруживши очі, обіпершися обома руками об дерев'яні поручні, мов прикипіла очима до капітанського містка. Красива постать Сергійкового татка у білому форменному кітелі із золотими галунами, білий картуз з високою кокардою мов причарували до себе дівча. Таня не ховала ні свого захоплення, ні своїх дитячих заздощів, що так і світилися в її очах.

Пароплав підійшов впритул до пристані. Викинули трап. Сергійко з мамою перші піднялися на пароплав. Таня лишилася на дебаркадері.

Пароплав стояв недовго. Капітан провів сина з дружиною і хутко повернувся на свій місток.

«Гу-гу-гу!» — загув пароплав. Матрос швидко почав змотувати трос, два інших матроси прибрали трап. Пароплав поволі почав відчалювати. Сергійко з мамою і Таня довго махали йому услід. Аж поки він заховався за піщаним коліном Дніпра. Потім всі взяли валізи і рушили на берег.

Щасливий Сергійко хвалився:

— А тато за другим рейсом візьме мене із собою, і ми попливемо аж до Чорного моря.

Таня повернула голову до Сергійка і боляче вдарилася об камінь.

— От базікало, я ледь через тебе не впала!

Сергійко образився не так за себе, як за тата.

— Ех ти, кіоскерша! — зірвалося в нього з язика. — Мало не побила все у кошику.

Таня спинилася і якусь мить дивилася на товариша широко розкритими очима. Вона й справді помагала мамі торгувати в книжковому кіоску біля пристані. Пам'ятала всі назви газет і журналів. Мамина робота їй дуже подобалася.

Кишеня Таниної куртки повна різних адрес і запрошень погостювати в Москві, Ленінграді, Мурманську, в Києві і навіть у Братиславі.

«М. Братіслава, вул. Гашека, 5. Писати Ладі Бтишкевич». Таня колись неодмінно побуває в гостях у чехословацької піонерки, на Дунаї, в місті Братіславі, а поки що вона охоче допомагає мамі. А в третьому класі її неодмінно приймуть у піонери. Та поки що оте «кіоскерша» вразило Таню.

— Подумасш, «капітан»! — з викликом сказала вона. — Ну й песи тепер сам свій кошик.

Дівчинка залишила кошик прямо на дорозі і пішла вперед.

Сергійко довго мовчав. Він не думав, що Таня так образиться. «І чого вона розсердилась на мене?» — не розумів хлопець.

Таня не мала тата. Вона знала його лише з фотографії. Він помер, коли дівчинці було всього три місяці. А сьогодні Тані захотілося, щоб у неї, так як і в Сергійка, був тато. Та ще й такий гарний, як капітан. Але хіба про це скажеш уголос, та ще Сергійкові! Навіть мамі про це не скажеш! От тому й пішло все шкереберть.

Взяв Сергійко кошик, дочекався матері, і пішли вони разом. Вдома Таня не вечеряла, не розкривала свого улюбленого журналу «Барвінок», який принесла мама з роботи.

«Що це з нею сьогодні? — занепокоєно думала мати. — Невже занедужала?»

А Таня вкрилася з головою ковдрою, згорнулася калачиком і заснула.

Назавтра був вихідний. Вранці мама підійшла до сонної Тани, а та прикинулась, ніби спить, не бажаючи розмовляти з мамою.

— Вставай, Таню! Снідати будемо! — лагідно будила її мама. Таня засопіла носом, зиркнула з-під ковдри одним оком і сховалася знову в свою схованку...

Однак помітила, що мама сьогодні така святкова й еродлива. Голова акуратно й гладенько зачесана. Коси відливали солом'яним блиском і пахли ромашкою.

Личила мамі біла блузка з відкидним комірцем і темна в складку спідниця. Вона ще така молода і скоріше схожа на Танину старшу сестру, ніж на маму.

Мама знала секрет, як одразу підняти Таню з ліжка.

— Ходімо, дою, сьогодні на прогулянку, подивимося, що робиться в нашому місті!

Таня тільки раз — і ошинилася на ногах. Вмилася, причепурилася, поснідала, нарвала за наказом мами слив угорок з голубим пальотом. Рвала обережно, щоб ту голубизну не зіпсувати. Адже з нею кожна слива смачніша. Вдяглася в нове квітчасте плаття, яке мама їй пошила, і сказала:

— Я готова!

Мама склала в кошик сливи, велику білу пухку паланицю і сказала:

— Я — теж!

Ось скоро буде видно луг, де минулого року Таня з дітьми пасли кози, грали в цурки-палки, зривали білі кульбаби, обдмухували кожну і приказували: «А чи баба, а чи дід, принесіть мені обід!» Коли весь пух облетить — значить, баба, а коли не весь — значить, дід.

Біля луку Таня спинилася, вражена. За навчанням дівчина не мала часу прийти сюди раніше. А тепер... як тут усе змінилося! Лугу, власне, не було. На його місці пролягла висока бетонована дорога. Туди й сюди спували вантажні й легкові машини. Обабіч піднялися до неба високі залізні агрегати, розкинувся будівельний майдан, на якому метушилися робітники. Дроти вздовж дороги нависали так низько, що здавалося: підскоч Таня на місці, і вона дістане їх рукою. А ще далі попереду вирости перед очима піщані горби, неначе ті бархани в пустелях, що їх Таня бачила в кіно. За тими барханами не стало нічого видно. Вони заступили собою весь світ. І тільки блакитне спокійне небо висіло над землею і було чисте й лагідне, без жодної хмарки.

— Мамо, куди ми йдемо? — запитала Таня.

— А хіба тобі тут не подобається? — відповіла запитанням на запитання мама.

— Подобається, дуже подобається! — поспішила запевнити Таня, боячись, щоб мама не передумала і вони не повернули додому.

Раптом за високим піщаним барханом Таня побачила самотню тонку залізну трубу, Здавалося, що вона стриміла просто в небі, невідомо як тримаючись у повітрі.

— Ось він! — зраділо вигукнула мама. — Земснаряд, який я тобі покажу. Ти побачиш, як він рве дренажний канал. Ходім швидше!

Та Таня й без загаду швидко і спритно, як коза, лізла на піщаний пагорб, грузла в піску по самі коліна, а то й падала, реготала, як мала дитина. Коли вилізла на пагорб, виявилось, що залізна труба належить невеликому земснарядові, який ніби загубився серед сірого водоймища далеко від будівництва, від Дніпра, від людей.

А ще дівчинка побачила, що біля залізних тонких поручнів на палубі земснаряда стоїть невисокій, у робочій одежі чоловік. Мама замахала йому білою хустиною, а він, помітивши маму і Таню, зняв з голови кашкет і відповів теж помахом. Коли збігли з пагорба униз, чоловік гукнув:

— Стій, Галю, стій, я вас шлюпкою заберу!

— Не треба! Не турбуйся! — відповіла мама і замахала заперечливо головою. Вона перша скочила на береговий пульсопровід, що, вигнувшись дугою, простягся від берега до плавучої установки. Смикнула Таню за руку. Удвох вони, як кози, перестрибуючи з понтона на понтоп, помагаючи одна одній, почали добиратися до земснаряда. Чоловік біля поручнів терпляче чекав, спостерігаючи за ними.

Ось і палуба. Чоловік допоміг Тані і мамі зійти на гаряче, розігріте сонцем залізо. Сказав не то жартома, не то всерйоз:

— За порушення інструкції ми притягнемо вас обох до відповідальності.

А мама відказала винувато:

— Більше не будемо, Сеню!

Чоловік був худорлявий, невисокий, з засмаглим, трохи втомленим обличчям; розмовляючи, раз у раз знімав з голови засмальцьованого кашкета, і тоді дівчина бачила його хвилясте русяве волосся, змокріле під кашкетом. Руки мав робочі, які щодня мали справу з маслом і мазутом. У Тані перед очима виріс Сергійків тато у білому капітанському кітелі, на якому блищали золоті гудзики, стрімко злітали над золотими галунами тонкі силуети чайок.

Дівчина мимоволі насупилась. Сергійків тато був красивіший за цього дядю. А привітні голубі очі чоловіка вже посміхалися дівчинці, як давно знайомій.

— Оксентій Іванович, багермейстер! — назвав він себе і подав Тані руку.

І Таня, засоромившись, простягла йому руку.

Ніби вибачаючись, Оксентій Іванович сказав мамі:

— Стоїмо, Галю, нема води. Пішов важкий ґрунт. Своєю не обійдемося. Ходімо всі в багерську!

По сходах піднялися до пульта управління. Там на стінах висіли різні прилади і кольоровою мозаїкою стриміли на металевій дошці кнопки. На приладах мама вголос прочитала: вакуумметр, амперметр, манометр. Таня вмостилася в м'якому багерському сидінні і гоїдала ногами, за що її завжди лаяла мама.

Несподівано задзеленчав телефон. Оксентій Іванович зняв трубку, вислухав, що йому говорили, і з готовністю відповів:

— Добре, дякуємо!

Потерши від задоволення долоні, повідомив:

— Пішла велика вода. Запрацював НЗ-12, а я вже думав, що доведеться сьогодні байдикувати. Наш маленький земснаряд без великого, як дитя без матері. Самі існувати не можемо.

Він підійшов до сигнальної трубки, що з'єднувала пульт управління з машинним відділенням, і сказав:

— Ваню! В тебе все готове? Даю пуск!

У трубці молодий дзвінкий голос браво відповів:

— Так, все готово!

Оксентій Іванович натис пальцем на пульті червону кнопку. То він ввімкнув землесос.

Таня побачила, як до цього часу велика непорушена залізна рама, що пластом лежала перед земснарядом на воді, почала занурюватися у воду.

А через хвилину злегка затремтів і безшумно працював земснаряд, а всередині пульпопроводу щось заторохтіло, зацокотіло, мов почали сварку якісь невидимі істоти. То мільярди дрібних камінців і піщинок переверталися в трубці і дужим струменем води переганялися по трубці аж ген на намив.

А десь із отвору балакучого пульпопроводу вивергається на землю жовтопінява пульпа, яка і наміє майдан під новий виселок.

— Оксентію Івановичу! А де ж дренажний канал! — запитала Таня, бо ж ніде не бачила ні рову, ні каналу.

— А тут, під памп, невдовзі і утвориться дренажний канал, у нього попливуть ґрунтові стічні води з-під греблі.

У сигнальну трубку Оксентій Іванович давав чіткі розпорядження:

— Послабити затиспу гайку!

— Посилити змазку!

Його короткі накази одразу виконувалися, і земснаряд працював чітко.

Тані все більше подобався Оксентій Іванович. Вола щиро дивувалася, як все його одразу слухається. Всі блоки, полісасти й інші механізми слухняно крутяться на плавучій установці і роблять те, що їм загадує багермейстер. А він, мов чарівник, натискує лише ту чи іншу кнопку.

Та найцікавіше було попереду. Земснаряд раптом заgrimів, задрижав, загоготів, мов почався страшний землетрус або ж під нього залізла якась велетенська тварина і почала його розгойдувати. Від того тремтіння Таня з'їхала з м'якого сидіння і гепнулась на підлогу. Мама підвела доньку, а Таня обхопила маму руками, мов боялася, що вона десь дінеться. Обоє страшенно перелякалися і здивовано дивилися на Оксентія Івановича. Глянувши на чорний прилад, Таня побачила, як стрілка на ньому, ніби зомлівши, впала донизу.

Багермейстер також глянув на прилад і з притиском сказав:

— Знову, напевне, ці клятві мамонти лізуть до нас.

Таня витріщила очі. Вона блискавично уявила, як велетенський гігант, якого вона бачила на малюнку в Сергійковому підручнику з історії СРСР, заліз під їхню посудину і баламутить воду, не дає людям працювати. Дівчинка щільніше обняла матір і зашепотіла:

— А що, як він перекине наш земснаряд, а ти плавать не вмієш?

Потім Таня глянула на рятувальний круг, на якому стояли цифри 100—35, і трохи заспокоїлась. Мама теж прийшла до тями.

А Оксентій Іванович у сигнальну трубку давав нові накази:

— Спинити машину! Відкрити люк землесоса! Прочистити робоче колесо!

У трубці у відповідь лунав дзвінкий молодий голос:

— Єсть спинити машину, відкрити люк землесоса, прочистити робоче колесо!

Таня вже отямилась від переляку і посмілішала. Біля Оксентія Івановича їй зовсім не було страшно. Вона тихенько сказала:

— Я хочу побачити мамонта!

Мама і чоловік розсміялися. Проте у трубку Оксентій Іванович сказав цілком серйозно:

— Ваню! Надсилаю тобі помічника. Ученицю Таню. Удвох з'ясуйте, що там заважає нам працювати.

Оксентій Іванович повів Таню до трюму. Вони обережно спустилися по гвинтових сходах вниз. Багер-мейстер познайомив Таню із своїм помічником Ванею. Ваня виявився молодим веселим хлопцем з кумедною ямочкою на підборідді, з рудим чубом, що вибивався в нього з-під кашкета, з комсомольським значком на робочій спеці. Він сказав:

— Климко, наш матрос, зараз у Москві на курсах, будеш, Таню, у нас замість нього матросом?

Звичайно, Таня погодилась.

Ваня показав дівчинці місце, де вона повинна була стояти.

Відгвинтивши кришку люка, хлопець заклав у отвір лом і почав ним з силою щурувати, а потім, перехилившись, поліз у отвір ще й рукою. Нарешті сказав:

— Ось він, голубчик!

Таня весь час стежила за його впевненими рухами. Вона тільки не могла уявити собі, як через такий порівняно невеликий отвір Ваня витягне велетенського мамонта.

Та ось хлопець витяг із отвору... якусь довгу вигнуту кістку.

Таня трохи розчаровано дивилася на неї.

— Це уламок бивня мамонта, — сказав Ваня. — Ми вже такий знаходили. Цей трофей, Таню, треба зберегти і записати в історію будівництва ГЕС. Колись дуже давно, мільйони років тому, на цим місці, де ми з тобою зараз розмовляємо, блукали великі гіганти, мамонти, а бач, і досі в землі їхні рештки лежать.

З трофеем Таня поверпулася на палубу. На палубі, обіпершись об поручні, стояли мама і Оксентій Іванович. Вони про щось тихо розмовляли і спершу не звернули уваги на Таню. Вона ж, сповнена неймовірних гордоців з того, що разом з Ванею брала участь у від-

повідальній операції, дуже за те образилась, стояла позаду них насурмонена.

Дівчинка ревниво покосилася на багермейстера. Вперше за весь час, проведений на земснаряді, в її душі забриніло недобре почуття до цієї людини, так, ніби вона тут, на очах у Тані, викрадала пайдорожчу їй людину — маму.

Та скоро Таня заспокоїлась.

Всі гуртом почали роздивлятися бивень мамонта. Оксентій Іванович сам поздоровив Таню з виконанням відповідального завдання, звелів Вані принести на палубу судовий журнал. У нім власноручно зробив такий запис:

«14 серпня Таня Кравченко, учениця другого класу школи № 2, разом із старшим машиністом по електроустаткуванню Іваном Степановичем Гулим, прочистивши люк землесоса, витягли мамонтовий бивень, який заважав працювати плавучій установці. Знахідку бригада земснаряда 100—35, НЗ-8 вручила учениці Тані для передачі шкільному музеєві школи № 2».

Таня дивилася на маму, на Ваню, на Оксентія Івановича, лукаво посміхалася куточками губ. А про себе думала: «Ну, звідки Оксентій Іванович знає, що я перейшла у другий клас?»

Така несподіванка чекала в цей день Таню.

Вечоріло, коли мама і Таня зібралися додому. Оксентій Іванович сам відвіз їх плюшкою до берега. Тані на прощання, як дорослій, потис руку, а мамі сказав:

— Завтра побачимося! А сьогодні підемо в нічну!

Таня і мама видерлися на крутий піщаний берег. Все далі і далі відходили вони від земснаряда. Та ще довго долинала до них, навіть і тоді, коли не стало видно ні земснаряда, ні залізної його труби, цокотлива пісня пульпопроводу... Поки і вона стихла десь у гаморі згасаючого дня.

Біля самісінької хати Таня стріла Сергійка.

— Диви! — показала Таня уламок бивня.— Це я віддам у наш шкільний музей!

У Сергійка заздрісно заблищали очі. Він з цікавістю почав розглядати мамонтовий бивень.

— Де ти його взяла? — запитав здивовано.

Таня хитро примружилась і почала розповідати.

Сергійко слухав Таню уважно. Напросився з нею піти у гості до Оксентія Івановича. А трохи згодом не втерпів і таки похвалився:

— А мене татко візьме із собою в наступний рейс на пароплав. Ми попливемо аж до Чорного моря.

— Велике діло! — байдуже відказала Таня.— А я служитиму матросом у Оксентія Івановича!

Таня була переконана, що відтепер у неї з багермейстером розпочалася хороша і добра дружба. І така світла і сонячна, як цей хороший день, коли вона з мамою вперше прийшла до нього в гості на земснаряд.

На березі

Влітку Микола не поїхав до піонерського табору. Залишився вдома. Цілісінькі дні проводив на березі Дніпра. Кунався, загоряв, на власному човні їздив на острів збирати сухе паліччя, перевозив його на берег, де складав у купу, котру увечері забирали додому.

Зараз хлопець енергійно веслував до берега. Весла в його дужих засмаглих руках то злітали вгору, як крила великого птаха, то занурювалися у воду, іноді черкали по воді, здіймаючи павкруги теплі срібні бризки.

Човен, навантажений цілою купою паліччя, плів легко і стрімко. Коли він тупо стукнувся об берег, гребець спритно скочив на пісок, заgrimів важким залізним ценом, ловко припнув до приколу човен. Тепер він

погойдувався на воді, як велика спіймана рибина. Хлопець почав переносити паліччя на берег.

Стояли жаркі серпневі дні. Вода, тепла, як літепло, лащилася до ніг. Опівдні, коли так немилосердно пекло сонце, пляжників па березі було мало.

Люди з'являлися після полудня, коли спадала жара і ставало легше дихати, а скрючені довгі листочки терпкої лози розправлялися.

Микола тоді відв'язував човна, сідав на корму і чекав. Виглядав бажаних переправитися па острів, який довгим зеленим, зарослим деревами і лозами язиком тягнувся вздовж Дніпра. Від берега його відділяла не дуже широка протока. Власне, не протока, а затока. Бо ген-ген вгорі, майже за три кілометри звідси, острів з'єднувався з берегом вузькою піщаною косою з неглибокими озерцями, які можна було перебрести.

Ні пароплави, ні ракети тепер в затоку не заходили. Лише червоний, старий, давно не потрібний нікому бакен, прив'язаний до рейки перетлілими просмоєними віршовками, погойдувався на середині. Острів славився моховитим лугом, чистим піском, прозорою береговою водою та озерами, на яких росло біле, як чистий сніг, латаття.

Хлопець і сам того не помітив, як підрядився в постійного перевізника, беручи з кожного пасажира по гривенику.

А почалося все досить непомітно...

Якось на початку канікул, ще у червні місяці, Микола сидів на човні і читав книжку О. Десняка «Десну перейшли батальйони». І гадки не мав, щоб когось перевезти на острів, а тим більше — взяти за це гроші.

До нього тоді підійшло двоє молодиків з портфелями в руках. Були вдягнені не по-пляжному, в пристойних костюмах, при галстуках, як ходять люди на роботу.

— Там, напевно, дуже гарно? — запитав один, кивнувши на острів.

— Дуже! — відказав щиросердно школяр. — Не острів, а рай!

— Перевези нас туди! — попросив другий. — Ми хоч трохи відпочинемо!

Миколка охоче перевіз молодиків і дуже здивувався, коли один із них витяг із кишені карбованець, тицьнув хлопцеві просто в руку.

— Не треба! — злякано заперечив хлопець, але молодики вже стрибнули на берег і пішли в глиб острова.

Так Миколка отримав свій перший заробіток.

З тих пір почалося його заробітчанство. Брав з кожного по гривенику за перевіз. Складав гроші і мріяв на них купити модні джинси й майку, геть всю поцяцьковану газетними шпальтами. Нікому з домашніх не хвалився про свою комерцію. Одначе старша сестра Ліда про все довідалася.

— Ех ти, підприємець! — глузливо сказала вона. Але школяр втішав себе тим, що робить дуже корисну справу: одвозить людей на сонце, повітря, золотий пісок, де вони набираються сили й здоров'я.

Вчора на власні гроші придбав сполік. Не сполік, а лялечка. На човні без нього не обійтись. Навмисне нахлюпав у човен води, щоб побавитися гарненьким черпачком.

Сьогодні Миколка цілий день перевозив туди й назад бажачих відпочити на острові. Якщо не совісті сказати, то добряче набридла така робота, але що то значить звичка. Та й заробіток, як-не-як!

Сонце схилилося до заходу, висіло на обрії великим оранжевим диском, віщувало на завтра вітер. На острові вже менше залишалося людей, затихав на ньому гамір і галас. Берег ріки поступово порожнів.

Миколка сидів на човні, відпочивав, відчуючи приємну втому в натруджених м'язах. Дивився на луг, на якому паслися коші.

І раптом хлопець стрепенувся. Він побачив на ос-

трові цілий гурт галасливих дітей. За віком приблизно таких, як і він. Діти були в піонерських формах, в червоних галстуках. Серед гурту виділялася вищенька дівчинка. Вона весь час давала якісь вказівки. «Вожата!» — подумав Миколка. Уздрівши його, піонери галасливо загукали, замахали знятими з ший галстуками.

Діти, очевидно, забрели на острів і оце хотіли перебраться на «материк». На плечах у них теліпалися зв'язані докупи кеди, сандалі, рюкзаки. Розсипались по березі хто де. Один із хлоп'ят, горніст, підняв догори мідний горн. Він черв'ячо зблиснув у промехах сонця. Хлопець засурмив. Скликав всіх до гурту. І тих, що відстали, і тих, що розбрелися берегом.

Звук піонерського горна рознісся дзвінко і клично над островом. Долинув і до Миколки. Схвильовано і бештежно відгукнувся в його серці, покликав у незвідані краї, у захоплюючі мандри.

У цю мить Миколка відчув, як одноманітно і нецікаво збігли на березі його канікули. «Чому не поїхав до табору?» — запитав сам себе. Як піколи, захотілося зараз бути серед своїх ровесників. Ледь не кинувся вплав у ріку.

— Пе-ре-ве-зи! — дружно скандували на тому березі. Миколка хотів уже відштовхнутися веслом, аж тут, де не візьмись, біля самісінького човна з'явилося двоє людей. У високих мисливських чоботях, в нейлонових куртках на замках. Рушниці в шкіряних футлярах стриміли в них за плечима. В руках тримали важкі шкіряні шаньки. Біля людей крутився сірий патлатий спанієль. Не питаючи згоди й дозволу, чоловіки повлазили в човен, слідом за ними в човен стрибнув собака. Всівся на задніх лапах посеред човна, висолопив червоного язика, розумними очима дивився на присутніх.

Діти на острові замовкли, чекали, що ж буде далі? Якщо перевізник перевезе людей на острів, якраз бу-

де до речі, впадіть мисливців, а тоді по черзі перевезе їх.

— Вези, заплатимо!

Хлопець неохоче взявся за весла. Щось йому не подобалося в мисливцях.

Серед протоки скерував човна на острів. І раптом один із пасажирів здивовано замахав на Миколку руками:

— Не туди! Нам аж на той берег Дніпра! На Криве!

— Чом одразу не сказали? — обурився перевізник.

— А хіба тобі не однаково? — грубувато відказав дядько.

— Ясно, що не однаково! Мене чекають! Хіба не бачите!

— Повернешся — перевезеш. Подумаєш, яка нетерплячка! — кинув другий.

Скрегочучи зубами, Миколка скерував човен на протилежний берег Дніпра. Відкараскуватися від цих людей було вже пізно. Минаючи острів, хлопець бачив, якими сумними, відчуженими очима стежили за ним діти. А щойно ж довірливо махали йому галстуками.

«Повернуся — одразу ж перевезу!» — подумав хлопчик. Скоро човен чорною цяткою загойдався аж посеред Дніпра. В цей час дівчатка й хлоп'ята почали хутко роздягатися. Речі в'язали у вузли. Не бачив Миколка, як двоє спритних хлоп'ят попливли наввимашки на середину протоки, одв'язали старий червоний бакен, підштовхуючи його руками, доправили до острова. Нав'ючили на нього, як на верблюда, вузли з піонерським причандаллям, міцно перев'язали мотузками, обережно стали переправляти на «материк». Всі інші, як падишахи, з накрученими на головах вузлами, заброджували у ріку і з галасом і жартами пускалися вплав до протилежного берега.

Вони ще сподівалися, що встигнуть на пароплав,

який ось-ось мав з'явитися біля причалу. Але не всі ще допливли до берега, як із-за острова виткнувся ніс двопалубного пасажирського пароплава. Дітям стало ясно, що тепер вони вже не встигнуть.

Коли Миколка повернувся назад, майже всі діти вже одяглися і лише двоє хлоп'ят доправляли на місце відв'язаний бакен. Так звеліла вожата. Байдужими очима школярі стріли перевізника. А той сидів на човні, намагаючись не дивитися на них. Повернувся спиною до берега. І раптом побачив, як по воді пливли, як осіннє опале листя, вже тепер нікому не потрібні квитки на пароплав. Цупкі коричневі картонки. Вода їх несла, як непотріб. Миколка зрозумів, що через нього діти запізнилися на пароплав. Щось боляче йому здавило серце. Натяг штани, боявся обернутися туди, де чулися дзвіпкі голоси.

— Ех ти, підприємець! — почув раптом за спиною. Коли обернувся, побачив великооку біляву дівчинку, схожу на сестру. «Вожата!» — впізнав Миколка.

Її слова дошкульно вразили хлопця, зовсім зіпсували настрої. Дівчатка й хлопці підходили ближче, поволі оточили Миколку.

— На пароплав ми запізнилися, — сказала одна із дівчаток і осудливо, з образою подивилася на нього. Микола глянув на воду. Там і досі пливли викинуті квитки. Коричневими плямками вони тепер лягали на совість хлопця.

— Не школяр ти, а заробітчанин! — сказала друга дівчинка, ніби вдарила батою по обличчю.

Миколці стало так соромно, що хотілося провалитись крізь землю. Раптом хлоп'ята, збившись в окремий невеличкий гурт, почали азартно рахувати гроші, які виймали із своїх кишень. Обличчя їхні робилися все похмурішими, нарешті всі повісили носи.

«У них не вистачає грошей, щоб купити квитки на автобус!» — здогадався Миколка. І тоді один із хлопчаків, у якого під рукою стримів м'яч, бадьоро підско-

чив на одній позі, голосно гукнув, підкинувши м'яч угору:

— Ось він, наш рятівник! — І з цими словами він підійшов до Миколки.

— М'яч що треба, удар — підскочить до неба! Купуй!

Миколка засміявся:

— Не треба мені м'яча. Такий самісінький у мене вдома.

Збрехав, сам не знаючи навіщо. Вигорнув із кишені всі зароблені за день гривеники і карбованець, який сунули йому мисливці.

— Візьміть! — простягнув дітям.

Але всі мовчали.

— Візьміть! — дозволила вожата. — Вважайте, що позичили. Запишіть хлопцеву адресу! — Дівчина всміхнулася до Миколки, і він зауважив, яке миле і гарне у неї обличчя і зовсім не строге, як здалося спершу.

— Спасибі! — сказала якась розчулена дівчинка. — Скажи, як тебе звуть?

Хлопець назвав своє ім'я, але назвати адресу навідріз відмовився. Простояв ще хвилину, поки мандрівники вишикувалися в колону і під звуки піонерського горна рушили до автобусної станції. Діти оберталися і махали хлопцеві руками.

Вперше за все літо в цей вечір Миколка повертався з ріки з порожньою кишенею. Але дивно: на душі у хлопця було так легко і світло, як бувало тоді, коли він, склавши іспит і отримавши п'ятірку, повертався додому.

«Я завтра піду до бібліотеки і поміняю книжки, — подумав він. — А до берега більше не піду. Накупався за літо. Досить!»

Хочу бути водолазом

Мчить шалена електричка. Дмитрик сидить у вагоні поруч із мамою. Він майже весь час дивиться у вікно і про щось думає. У хлопця поганий настрій. Він сердиться на маму. Ще весною вона пообіцяла, що влітку вони неодмінно поїдуть до Чорного моря, житимуть там цілий місяць, купатимуться в теплих хвилях, плаватимуть наввипередки аж до буйка. Неодмінно відвідають у Феодосії будиночок Гріна, улюбленого Дмитрикового письменника, який, власне, і винен у тому, що Дмитрик полюбив море, кораблі, білі вітрила, запах морського вітру, хоч у житті насправді він його ще ніколи не нюхав. Полюбив, як мрію, без якої не живуть на світі.

Звичайно, і в кіно, і по телевізору хлопчик все це бачив і навіть чув, як шумить морський прибіій, але ж то тільки кіно.

Удвох із мамою придбали акваланг, маску і ласті. З нетерпінням чекав Дмитрик серпня, маминої відпустки. І раптом... така невдача. Така несподівана прикрість. У серпні мамі відпустки не дали, а перенесли на вересень, коли Дмитрикові вже доведеться йти до школи. Отже, прощай, море! А зараз мама мусить їхати в якусь Іванівку до піонерського табору на дуже важливий збір, який без неї не розпочнеться. Щоб розважити сина, вона взяла і його із собою.

Дмитрикова мама — науковець. Вона розповість дітям про могутні «сонячні зайчики», про сонячні печі, які акумулюють сонячну енергію, перетворюють її на електричну. Про експериментальну сонячну електростанцію в Криму. Про те, що в Середній Азії люди живуть уже в «сопячних будинках». І про новий фак — інженер сонячної стапції.

Дмитрик про це вже дещо чув від мами. Послухас ще раз, хоч сам він над усе любить море.

За вікном біжать у зеленому листі дерева. На деяких Дмитрик бачить уже змарнілі жовті листочки.

Наввипередки із електричкою мчить велике призахідне сонце. Воно хоче її обігнати, але це йому ніяк не вдається.

Мчить в'юнка, як ящірка, електричка. Як на гончарному крузі, крутиться перед очима у хлопця земля, а на ній ліси і переліски, в жовтих стернях поля, розбудовані села.

Усе біжить назад.

«Отак збіжать канікули, і знову почнеться навчання в школі», — думав Дмитрик.

А йому так і не довелося поплавати в морі, скуштувати зеленої хлорели чи бурої ламінарії, стрітися під водою з прозорою медузою, схопити її за фіолетовий шлейф.

Поки Дмитрик проймався тихим жалем до власної особи, електричка прогрімала мостом, пронизливо свиснула, аж залящало у вухах, промчала ще трохи і стала притишувати хід.

Це станція, на якій треба сходити. Катерина Іванівна з сином зійшли з електрички. Якась безлюдна і маленька станція. Кілька чоловіків і жінок, що зійшли разом з ними, одразу ж десь поділися, ніби їх тут і не було. Платформа спорожняла.

— Куди ж нам іти: ліворуч чи праворуч? — розмірковувала вголос Дмитрикова мама.

На платформі вони побачили чоловіка, він стояв осторопъ, ніби когось чекаючи. Довготелесий, жилавий і худий, у білій сорочці з розстебнутим коміром, з-під якого виглядали засмаглі, бронзові, як у бувалого моряка, груди. Мав таке ж загоріле, довгасте, з глибокими рівчаками обличчя.

Підійшли до нього ближче.

— Товаришу! — звернулася неголосно Дмитрикова мама. — Чи не скажете нам, як пройти до піонерського табору «Дружба»?

Мамині запитання так і повисло в повітрі, мов зачепившись за щось невидиме.

Чоловік деякий час здивовано і навіть суворо дивився на них. Тепер Дмитрик побачив, що очі у нього голубі-голубі, як та фарба, якою він завжди малює море; вони глибоко ховаються під густими, вицвілими на сонці острішками брів. Рудий стрижений чуб також видів на сонці.

Незнайомець стелув плечима, скинув догори брови і сказав:

— Та ви ж не там зійшли!

Хоч вимовив начебто звичайним тоном, а мов огрів обухом спантеличену і розгублену Дмитрикову маму.

— Вам треба було зійти на наступній зупинці. До Іванівки ще кілометрів сім буде!

Переляканими очима Катерина Іванівна дивилася на незнайомця. Дмитрик похнюплено стояв поруч. Насурмонився, мов горобець перед дощем. Чоловік позирав на них чи то із співчуттям, чи то трохи насмішкувато.

— То скажіть же, будь ласка, коли буде наступна електричка?

— Електрички вже сьогодні не буде. Ви приїхали останньою. Лише швидкі поїзди промчать тут, але жоден не спиниться.

— Ой, що ж тепер робити? — вихопилось жалібно у Дмитрикової мами. — На цьому мені обов'язково треба бути в таборі. Лишається година. Запізнюватися не маю права. А чи можна туди дійти пішки?

— Пішки далеко й небезпечно. Треба йти лісом, а недавно люди бачили там вовка.

Раптом незнайомець замовк, піби схаменувшись, що сказав зайве. Вираз його обличчя змінився. Воно вже не здавалося таким суворим і непривітним, як з першого погляду; на нім проступили зацікавленість і співчуття. А ще пізніше в очах чоловіка з'явилися веселі вогники, і весь він ніби збадьорився.

— Начальник піонерського табору, Сергій Михайлович Коваленко, мій найкращий друг. Ми з ним на Далекому Сході разом у водолазах служили. У нашого Іларіона Іларіоновича. Кілька днів назад я був у таборі, забув там свою запальничку. А мені без неї як без рук. До того ж вона у мене іменна. Дарувати пікому не смію. Коли хочете, приєднуйтесь до мене, бо я саме падував у гості до Сергія Михайловича. Хочу забрати свою запальничку.

Катерина Іванівна з підозрою поставилась до цих слів.

«Якийсь дивак! — подумала вона. — І вигляд у нього суворий і непривітний. Не варто залишатися в його товаристві. Та ще й під вечір!»

Але Дмитрик, зачувши про Далекий Схід, про водолазів, одразу стрепенувся. Очі в хлопчика заблищали, ожили, в них спалахнули неприховані допитливість і цікавість. Дядько одразу став йому симпатичним.

— Мамо! — рішуче смикнув за плаття Катерину Іванівну. — Ходімо з ним. Це ж якраз нам по дорозі. Встигнемо на збір, і не страшно гуртом!

«Еге ж, не страшно!» — подумала Катерина Іванівна, але вголос нічого не сказала. Повагавшись, врешті-решт вирішила, що нічого не залишається, як погодитися з Дмитриком.

Водолаз весело втішав своїх несподіваних супутників:

— Якщо підемо навпростець, за сорок хвилин і в таборі будемо. Я знаю дорогу як свої п'ять пальців. Я — тутешній. Не раз міряв путівець туди й назад.

Чоловік з Дмитриком рушили вперед. А за ними пішла і Катерина Іванівна.

Перейшли залізничну колію, виярок, що тягнувся уздовж колії, і ступили на стежку, що побігла широким полем. За ним ген-ген темною смугою починався ліс.

Подорожній спершу крокував трохи осторонь. Ішли мовчки, немов не знали, про що говорити. Та Дмитрикові хотілося наблизитись до чоловіка. Йому нетерпеливилося запитати його про щось, але він не наважувався. Хіба так часто, думав хлопець, в наших краях побачиш водолаза. Це ж тобі не шофер, якого протягом дня стріпеш сто разів, а водолаз, і не простий собі водолаз, а океанський.

Мовчанку порушила Катерина Іванівна, вгадавши бажання сина:

— Це, напевно, дуже цікаво — бути водолазом?

— Так, цікаво! — погодився моряк. — Тільки треба остерігатися залому.

— Залому? А що це за оселедець?

— Так називають професійну хворобу водолазів. У скафандрі, в якому ми працюємо на дні морському, атмосферний тиск значно вищий, ніж на землі. І кров при диханні там перенасичується азотом. Коли ж ми піднімаємося з моря, ми не встигаємо видихнути азот через легені. Він збирається в газові бульбашки під шкірою, в кістках, у суглобах, у нервових клітинах. Бульбашки рвуться, спричиняючи нестерпний біль. Від цієї хвороби можна загинути.

— Дядьку! — посмілішав Дмитрик. — Розкажіть краще, як там на дні моря? Страшно чи ні? У мене є акваланг. Я теж мрію побродити морським дном. Хочу спіймати краба або медузу. А ще розкажіть, що ви там робите, на глибині?

— Все робимо! Ремонтуємо підводні частини кораблів, піднімаємо затонулі посудини, геть-чисто оброслі морськими черепашками та водоростями. Деякі з них бережуть протягом довгих років великі таємниці...

Поступово зникала, танула, як лід на сонці, недовіра, що виникла на початку знайомства.

А хлопчик настирливо засипав водолаза все новими й новими запитаннями:

— А акулу ви бачили?

— І акулу бачив. І багато різних морських риб бачив. Дуже мені подобається мурена. У неї сильний і гнучкий хвіст. Сама довга, як змія. І дуже зубата. Хвостом риба може збити з ніг людину. На мурену спеціально полюють.

У полі запахло полином і чебрецем. Подекуди почали зустрічатися поодинокі берізки і пухнасті молоді ялинки.

— Пахне, як перед дощем,— з тривогою сказала Катерина Іванівна і подивилась на небо.

— Схоже на те,— відповів подорожній і теж глянув на небо.— Ходімо швидше!

Та Дмитрику не хотілося іти швидше. Тепер він ішов так близько від свого супутника, що ліктем раз у раз штовхав його під бік. Раптом він просто вклав свою руку в жилаву руку водолаза і сказав:

— Я страх як люблю море!

Хлопець зітхнув. Захотілося незнайомій людині вилити свою душу. Розказати їй, як і досі не щастить йому побачити справжнє, живе море, а воно ж спить йому очима. Водолаз, мабуть, одразу зрозумів хлопця, бо якось по-змовницьки підморгнув йому і мрійливо мовив:

— І я його люблю! Тридцять літ на ньому вже гойдаюсь. За тиждень знову повертаюсь до Іларіона Іларіоновича. З ним на Далекому Сході служили і вже десять літ на Чорному морі служимо разом... Є у нашого Іларіона Іларіоновича донька,— раптом круто змінив розмову водолаз.— Звуть дівчинку Алінкою. Сама русява, а очі у неї, як бірюза, як вода морська на світанку — голубі-голубі й чисті. А втім, очі у дівчинки завжди міняються. То вони здаються зеленими, як джгутики анабени, то синьо-зеленими, як хло-рела, то жовтими, як листя пінулярії. Та дарма, що часто в дівчинки змінювався колір очей. В них завжди світилася незмінна увага до людей і тиха лагідність.

Росла дівчинка без матері. Іларіон Іларіонович рано втратив дружину...

Моряк замислився.

— Ви нам про морську царівну розказуєте? — усміхнувшись, запитала Катерина Іванівна, яка начебто й не слухала водолаза, а насправді ж все чисто чула, хоч і думала про свої справи.

— Авжеж. Про царівну. Ми дівчинку позаочі так усі і називали.

— Мамо! Не перебивай! — благав син.

— Років чотирнадцять було Алінці, коли трапилася ця історія. В теплі сонячні дні влітку, коли в нашій бухті вода біля берега просвічується глибоко, аж до самісінького дна, Алінка постійно кріпила у себе за спиною акваланг, припасовувала на ноги ласты, на голову маску і пірнала на дно. Довго блукала під водою, вишукуючи химерні водорості, різноманітні молюски. Спершу дівчина пірнала не дуже глибоко — метрів на п'ять, а згодом почала спускатися все глибше і глибше.

Батько Алінки, Іларіон Іларіонович, колишній капітан, і сам любив прогулянки з аквалангом. Все своє життя він колекціонував молюски. Навіть шурека брандіс, ця пурпурова, дуже рідкісна черепашка, з якої колись видобували червону фарбу для королівських мантий, красувалася в колекції капітана.

Він не забороняв доньці такі маленькі подорожі під воду.

Йому було приємно, що вона успадкувала від нього тягу до моря.

Батько дуже любив доньку і завжди хвилювався, коли вона пірнала на глибину; його почала непокоїти думка, що надто вже багато часу проводить дівчина на дні морському.

— Годі тобі пірнати, цікавого багато і на землі! — говорив він їй.

Та дочка не зважала на батькові слова. Одного ра-

зу. нікого не попередивши, пірнула в море уночі, коли у небі яскраво світив місяць.

— Ну і що? — Дмитрик аж зупинився від хвилювання.

— А нічого, — спокійно відповів моряк. — Повернулася жива й здорова. Хвалилася всім, що побувала в казковому морському царстві, бачила гру місячного сяйва у морських глибинах.

Та після цього випадку батько дуже розсердився на Алінку. Навіть не розмовляв із нею цілий день. Став її запевняти, що в нащій бухті нема нічого цікавого і не варто, мовляв, витрачати час на її дослідження. Хоч сам добре знав, що море є море і нікому ніколи не збагнути його до кінця.

Невдовзі Алінка навчилася пірнати з аквалангом на двадцять метрів. Могла за хвилину зробити п'ять-шість видихів, як це роблять найдосвідченіші японські аквалангісти...

Дмитрик так заслухався, що забув геть про всі свої останні прикрощі і невдачі. Більше того! Сам собі він признався, що нарешті і йому пощастило в житті. Хто б із його друзів не позаздрив би такому знайомству із справжнім водолазом!

От тільки пебо над ними стає все похмурішим і похмурішим. Мабуть, скоро піде дощ. Он ластівки літають, черкаючи крилом трави. На рідколіссі пухнасті ялинки низько-низько схилили свої лани. Раптом яскрава блискавка оперезала небо яскравим червоним батогом. Страшений гуркіт покотився землею. Перші важкі краплі дощу упали хлопцеві на обличчя. До лісу ще залишалося кроків із триста, як вперіщив рясний дощ, що згодом перейшов у зливу. Почалася буря.

Подорожні бігцем подалися до лісу. Моряк, ухопивши Дмитрика за руку, біг широкими кроками. Хлопчик ледь встигав за ним. Катерина Іванівна намагалася не відставати.

А ліс шумів і гоготів, як розгойдане в бурю море. Котив пад собою верховіття, як хвилі. Крайні дерева нахилилися так низько, що хлопчику здалося, піби його накрило велетенським морським валом і він, захлинаючись, пішов на дно. Але несподівано й щасливо випірнув на поверхню. Прихопив у легені повітря. І знову височезна зелена хвиля накрила його з головою. Та він і цього разу вплив на шаленіючих хвилях пагору і, як та загадкова риба мурепа, поплив, розкошуючи в рідному морі, солодко відчуваючи волю і простір.

Раптом перед очима хлопчика щось блиснуло, заторілося червоним вогником. Сховавшись за деревом, знову випірнуло в темнім лісі яскравою цяткою.

— Шурека брандіс! Шурека брандіс! — несамовито закричав Дмитрик на весь ліс. Хапаючи за руки матір і водолаза, потяг їх до мацливої цятки.

Дмитрикова мама усміхається, усміхається і водолаз.

— Та то ж, сину, звичайний мухомор, червоний у білих крапаках.

Та хлопчик не вірить. Залишивши дядька і матір, біжить на яскравий червоний вогник. Присідає низько над ним, уважно придивляється. Так і є. Це — гриб-мухомор. Але ж чому він нагадав Дмитрикові рідкісну черепашку з пурпуровою королівською фарбою всередині? Як шкода, що перед ним звичайнісінький мухомор!

Даленішає грім. Все рідшими стають важкі краплі дощу. Навкруги піби світає. Темне небо світлішає. Робиться синім-синім, немов далекий океан...

— Чи скоро вже табір? — зиркнувши на годинника, запитує втомлена Дмитрикова мама. — Ми ідемо вже цілу годину.

— Коли б не дощ, ми були б уже в таборі, — заспокоїв моряк. — Але не турбуйтеся, лишилося вже небагато.

— Дядьку! — жалібно нагадав раптом Дмитрик. — А як же Алінка? Ви ж не доказали нам про неї! Що з нею сталося?

— З нашою морською царівною? — задумливо проказав водолаз. — Добре, я розповім тобі далі про неї.

Алінка виявилася неслухняною. Не так неслухняною, як непоступливою, а може, і впертою. Вона не припинила прогулянок по морському дну.

Щоразу, повертаючись з такої прогулянки, сідала поруч з батьком, пригорталася до нього, ніби вибачалась за свою недівочу вдачу.

А одного разу залишила батькові на столі записку, в якій попереджала, що спуститься вдень на затопуле під час війни транспортне суденце «Альбатрос».

Саме був вихідний. Я і мій друг Павло з аквалангами сиділи на березі моря. Ми щойно вилізли з води і відпочивали. Море, вкрите легенькими брижами, було спокійне і не віщувало нічого лихого. Однак і спокійне море хвилюється. Ось воно вдарило об берег сердитою хвилею, прихопило із собою тисячі дрібних камінців, потягло їх в безодню. Цей цокотливий удар прикро озвався в моїй душі.

«Отак море може прихопити й людину», — чомусь невесело подумав. І тут ми побачили, як берегом біжить Алінчин батько. Він ніби щось передчував.

— Алінка! Там! Біля «Альбатроса»! — тільки й вигукнув капітан.

Ми з Павлом почали ладнати акваланги і за десять хвилин спустилися з пірса.

— Невже Алінка загинула? — перепитав сумно Дмитрик і відчув, як боляче стислося в нього серце.

— Не перебивай! — незадоволено цикнув на нього моряк. — Не спіши.

Спустилися ми під воду саме вчасно. Коли заплили в один із мертвих закутків судна, знайшли непритомну дівчинку. Бульбашки повітря, що раз у раз здіймалися від її труби, затиснутої в роті, свідчили, що вона

ще жива. Рука аквалангістки цупко тримала невеличку залізну скриньку, всю послизлу від морських водоростей і облиплу черепашками.

— Ви її врятували?! Врятували?! — не витримав Дмитрик і з надією подивився на водолаза.

— Так! Врятували. Аліпка лишилась живою.

Хоча в порту давно йшла мова про те, щоб підняти із дна затопуле під час війни суденце, робота й досі не розпочалася. І хтозна, коли б приступили до неї. Дівчинка ж мала безстрашну, настирливу вдачу. Вона всіх випередила. Вирішила сама на глибині обстежити кораблик.

В одному із його трюмів надібрала на таємничу залізну скриньку. Захотіла підняти її пагору, та по дорозі знепритомпіла. Ми з другом вчасно нагодилися.

Слухачі полегшено зітхнули. У Дмитрика радісно блиснули очі. А моряк замовк, ніби щось пригадуючи.

— А скринька? — обірвав думки водолаза допитливий хлопчик. Катерина Іванівна теж запитально дивилася на моряка. Усі розуміли, що ще не кінець історії.

— А в скриньці виявилися дуже важливі документи про моряків, які воювали з фашистами, списки з іменами загиблих. Невідомі герої стали відомими.

— Бачите! — озвалася Катерина Іванівна. — Алінка таки знайшла те, що шукала.

Обігнувши зелений острівець лісу, подорожні раптом наткнулися на пофарбований жовтою фарбою паркан. Це була огорожа піонерського табору «Дружба». Катерина Іванівна підійшла до хвіртки, але вона виявилась зачиненою. Почали гукати сторожа і не помітили, куди і як зник моряк.

До хвіртки підходив сторож. У брезентовому плащі, з накинутим на голову кобеняком, він щось бубонів собі під ніс. Не кваплячись почав відсовувати засув.

Поки він там вовтузився, мати із сином роззиралися на всі боки, та водолаза біля табору не було.

— Проходьте! — люб'язно запросив дід, прочинивши хвіртку.

Але прибулі проходити не поспішали.

— Ви когось чекаєте? — перепитав сторож.

Катерина Іванівна і Дмитрик безпорадно озиралися навкруги, все ще сподіваючись побачити моряка.

Дмитрик забіг у дерева, але хутко повернувся. Ніде нікого не було. Дідові пабридла така незрозуміла поведінка гостей, і він забубонів:

— Що таке? Чого ви не заходите?

— Я... ми... — затинаючись мимрила Дмитрикова мама. — Яка ж я чудна...

— Та бачу, що чудна! — ущіпливо погодився дід.

— Яка ж я чудна! — повторила Катерина Іванівна, не зважаючи на дідову дошкульність. — Я ж думала, що й справді він ішов по запальничку. А він...

— Він нас сюди привів, щоб нас вовк не з'їв, — випалив одним духом Дмитрик. А тоді підійшов до матері, пригорнувся до неї і сказав: — Хочу, як і він, бути водолазом!

Катерина Іванівна уважно подивилася на сина. В очах у неї сяйнула радість.

До них підходили піонери. Вони вже давно чекали на Катерину Іванівну.

А в синьому вечірньому небі плив усміхнений місяць. І Дмитрикові здалося, що то пливе морська рожева медуза, якої він ще ніколи не бачив живої, не тримав у руці.

Подорож у тундру

Надворі зима. Холодно. А в хаті тепло-тепло, як у вусі. Старший брат читає книжку сестрі: «Маленька Ано живе у тундрі. Якутка Ано заблудилася, шукаючи безроге оленятко».

— А до тундри далеко? — питає Настуся.

— Далеко, — відказує брат.

— А пішки можна дійти?

— Пішки? Пішки хоч куди можна дійти, — сміється хлопець. Читає далі.

Настуся замислюється.

Чи не піти їй у тундру? Попести Ано сушні, отої, що в коморі на полиці лежить. Пошукати з нею безреге оленятко.

Уночі дівчинці приснилась тундра. Її засніжені простори, яким, здається, немає кінця і краю. Карликові берізки. Такі низенькі, що вона легко переступала через них. Ано їхала на нартах і розмахувала у повітрі хореем¹.

— Ей-ок, ей-ок, ей-ок! — вигукувала якутка. Олені прудко бігли удалечінь.

Та сон, на жаль, швидко скінчився. Жовтогрудою синичкою рапок постукав у вікно.

— Цвірінь-дзень-дзень! Цвірінь-дзень-дзень! — виспівувала пташка.

День видався світлий, погожий. Настуся згадала про якутку дівчинку Ано. Хутко взяла валянки, вдягла шубку, загнулася хусткою. У коморі набрала в торбишку сушні. Це для Ано. Брат казав, що в тундрі немає ні груш, ані яблук. Бабусі десь не чути. По протоптаній стежині, що синіла між високими кучугурами снігу, дівчинка швидко крокувала на шлях. Сніг весело ришів під ногами.

«Чи не зайти до Петрика? — подумала, коли порівнялася із його хатою. — Покличу. Підемо удвох».

Постукала в хату.

— Куди це ти? — здивувався товариш.

— У тундру. Ходімо зі мною!

— У тундру? — перепитав хлопець. Подумав трохи і погодився.

— Куди нам? До лісу чи до Дніпра? — спитала Настуся, коли вийшли на шлях.

¹ Хорей — довга палиця, якою поганяють оленів.

— Тільки до трьох шляхів! — авторитетно заявив Петрик. — Перетнемо ліс, а там і тундра, мабуть, розпочнеться. Швидше тільки ходімо!

Зранку було легко. Лагідно всміхалося зимове сонце. Блищав на дорозі сніг. З-під ніг стрибали веселі горобці. Легенький морозець поцішував носи і щоки.

Діти йшли і мріяли. Оце б тільки дійти до тундри, а там зовсім не страшно. Навіть якщо вони і не стринуть людей. Адже в тундрі у чумах завжди для подорожніх лишають їжу, одежу і сірники.

Непомітно вибралися за село.

— А ти знаєш, Петрику, коли будемо вертатись, я неодмінно принесу із собою оленячі роги. Повішу у себе над дверима. Отак, як у нашої тітки Марії. — похвалилася дівчинка.

— А я розшукаю китовий вус, — сказав хлопець.

— А де ж ти його візьмеш?

— Пхі! Сяду на корабель та й майну до китобоїв. Скажу, прибув із Великої землі. Неодмінно дадуть моряки. Ото хлопці позаздрять!

Раптом хлопець зупинився. Мружачи очі, пильно почав вдивлятися вдалечінь.

— Чи не тундру вже бачиш? — спитала Настуся.

— Ні! — відказав Петрик. — Поки що клуню дядька Степана.

— А за нею буде тундра? — не замовкала дівчинка.

— Може, й так, — відмовив хлопець.

— Коли б скоріш! — зітхнула Настя і схопила товариша за руку.

Замітаючи слід великим сріблястим хвостом, дорогу перебігав якийсь звір.

— Комір побіг! — поважно, як дорослий, відказав Петрик.

— Лисиця, лисиця побігла! — здогадалася дівчинка. — А я ще, Петю, ніколи живої лисиці не бачила. Оце перший раз!

— Ех, ти! — зневажливо зиркнув на неї хлопчак. — А я й зайців тут бачив торік. Коли б не глибокий сніг, догнав би живого зайця.

Тим часом погода змінилася. Небо потьмарилося. Посипав густий лапатий сніг. Крізь завісу снігопаду вчулося:

— Ей-йок! Ей-йок!

— Ано їде! — гукнула Настуся. Підстрибнула на місці. — Ти чуєш? Біжімо скоріше! Наздоженемо!

Діти побігли. Та чи так легко наздогнати прудконогих оленів. Вітер і сніг летіли в обличчя. Валили із ніг дітей.

Щось чорною плямою замаячило в полі.

— Чум! Чум дівчинки Ано! — закричав радісно Петрик.

— Чум! Чум дівчинки Ано! — знявши рукавички, заплескала в долоні дівчинка. Яко це було щастя! Ось вони зустрінуть якутку Ано. Пригостять її супнею. Обігріються в чумі.

Діти напружили всі свої сили. Бігли і весь час гукали:

— Ано! Ано! Ано!

Тітці Ганні, колгоспниці із сусіднього села, яка виїхала в поле по соломі, почулося, як хтось її ніби кличе:

— Ганно! Ганно!

Вона натягла віжки і поїхала тихіше. А з вітром виразно доносилося:

— Ганно! Ганно!

— А й справді мене хтось кличе! — промовила вона сама до себе і стала озиратися.

Двоє дітей поспішали до неї. Розмахували руками і щось кричали. Біля високої скирти тітка Ганна спинала коня. Маленькі мандрівники добігли до соломи.

— Оце так чум! — розчаровано розвела руками Настя. — Це ж звичайнісінька скирта соломи!

Петрик рукавицею витирив мокрого лоба.

Перед ними стояла незнайома жінка і допитливо дивилася па дітей.

— Куди це ви, діти, в таку погоду?

— У тундру, тьотю. А чи далеко ще тундра, скажіть, будь ласка!

— А звідки ви, голуб'ята?

— Із Тулениць. Он звідти! — показали руками на поле хлопець і дівча. Але села не було видно. Воно лишилося далеко за полем.

— Он воно що... — якомсь здивовано промовила колгоспниця і озирнулася пазад, обвела поглядом поле. — Ну то я вас ще й трохи підвезу, — пообіцяла вона. — Ось тільки наберу соломи. А ви погуляйте коло мене.

Вивершивши сани соломою, жінка пагукала дітей і посадила обох біля себе на передку, хльоснула коня. Тихо поїхала.

У полі почало смеркати. А незабаром під'їхали до трьох шляхів. Велетенські осокори на роздоріжжі простягали один до одного гілляччя і про щось загадково між собою шепотіли.

— Чи скоро вже тундра? — втомленим голосом питала Настуся і тулилася до кожушини тітки Ганни.

Дівчинці здавалося, що за високими осокорами вже неодмінно розпочнеться тундра.

— Скоро, скоро, — відказувала жінка. — Ось я іще трохи вас підвезу!

Біля старої верби колгоспниця спинилася. Дітям звеліла злізти на землю.

— Оцією стежкою дійдете до жолобка, а тоді підете вибалком... — Тітка Ганна стримано, по-материнськи посміхнулася. — А там уже буде й ваша тундра.

Пагукала дорослу дівчину, яка ішла в тому напрямі, що й діти.

— Проведи дітей до домівки! — наказала тихо. — Та глядіть ніде не затримуйтесь, не сідайте ніде! — повернувши коня, говорила навздогін колгоспниця. — Бачите, падворі смеркає.

Петрик пасупився. Він улітку не раз пас тут корови. Добре знав, що коли піти тією стежкою, що вказала тітка, то знову опинишся у селі. Але хлопець ішов і мовчав.

Доросла дівчина повела за собою дітей. По дорозі розпитувала:

— Значить, у подорож вирушили. А як же мати, батько? Не шкода було залишити?

Діти мовчали. Тепер іти було важко. За час подорожі вони потомилися. Мокрі валянки стали важкими. Ноги грузли в снігу. Із-за кущів, здавалося Настусі, ось-ось вискочить хижий вовк і з'їсть котрогось із дітей.

— Страшно! — сказала вона.

Петрикові теж було страшно. Але, що там не кажіть, а він же — хлопець! Віп ішов і мовчав. Тільки носом сопів.

— Давай клунок піднесу! — сказав дорогою подрузі.

— І коли вже та тундра і чум! — зітхнула вона біля нього...

— Диви... та це ж наш місток! — оторопіла дівчинка, коли ступила на знайому кладку, за якою починався бабусин город. — А як же тундра? Як же чум?

Петрик на подив їй не засмутився, а зрадів.

— А я й не жалію, що ми не в тундрі! — сказав він. — Бо я добряче змерз, а там немає печі.

Доросла дівчина теж зраділа.

— То тепер і я спокійна, бо ви вже дома. На все добре. Великі ростіть! — промовила на прощання. Вона повертала своєю дорогою. Віддавши торбинку з сунцею Настусі, Петрик побіг до своєї хати. Ледь переставляючи патомлені, важкі у валянках ноги, добрела до домівки Настуся. Ступила у сіни. У сінях почувала вона голоси. Бабин і материн.

— Де це тебе носить! — накинулася на неї мама. — А тато подався тебе шукати.

Маленька мандрівниця спохмурніла. Насуплена одчинила двері до хати. Слідом за нею придирала баба.

Дівчинка зняла рукавички і раптом вся просіяла: на соломі біля теплої лежанки на хитких тонких ніжках стояв білолобий бичок.

— Бач! — сказала бабуня. — Поки ти десь ходила, у нашої Лиски народилось телятко.

Настуся кинулася до бичка. Стала перед ним на коліна. Обняла за шию, притулилася своєю червоною, розпашілою щогою до мокрої мордочки телятка.

— Моє безроге оленятко! — вдячно зашепотіла вона. — А я тебе шукала в тундрі!

Іванчина яблунька

Гарні яблуні ростуть в Іванчиному саду. Великі, гіллясті, і яблука на них родять такі смачні, що їж і хочеться. Улітку в жаркий день, під кожною яблунею ніби хто рядно з тіні постелив — холодок проліг. Ніяка тобі спека не дошкуляє. Іванка всім каже, що кращих яблунь, як в їхньому саду, й на світі немає. Нарве Іванка яблук повен кошіль, поставить на столі, сусідів та знайомих запрошує:

— Пригощайтесь нашими яблуками!

Сама ж Іванка ходить цілий день і гризе яблука, як те зайченя, тільки качани в дерезу викидає.

Любить дівчинка свій сад, доглядає разом з татом кожне дерево в нім. Восени палять вони удвох сухе листя, щоб весною гусені не було на деревах. В'ється до неба сизий дим, лізе Іванці у ніс, очі, а їй навіть приємно.

Весною з татом підбілюють вапном стовбури. Дивиться дівчинка на підбілені яблуні, і здаються вони їй не деревами, а школярками у білих фартушках, що вибігли надвір і поставали рядами на зарядку.

Питають Іванку:

— Ким, дівчино, будеш, як виростеш?

— Садівником, — впевнено відповідає Іванка.

Хто б не завітав до них у гості, тато неодмінно поведе того в сад. Якось провідав їх старий сивий дід. Він уважно придивлявся до кожної яблуні, потім зняв картуза, витер посовиком свою лисину, злегка при-мружив око і каже:

— А скільки років вашим яблуням?

Тато подумав і відповів:

— Іванки ще й на світі не було, а Миколі, сину, всього рік був, як я їх садив.

— А скільки зараз Миколі?

— П'ятнадцять літ, — з гордістю відповів тато.

Дід хитрувато підморгнув Іванці:

— Давай, Іванко, розв'яжемо задачу: скільки літ вашим яблуням?

— Чотирнадцять, — хутко полічила дівчинка.

— Молодець, — похвалив її дід. — Добре знати арифметику садівникові не завадить. По-справжньому почали родити ваші яблуньки, мабуть, років сім тому. Еге ж?

— Та так воно, мабуть, і буде, — погодився тато.

— От бачиш, які вони в тебе прохані. А у мене в колгоспному саду є така яблунька, що проти твоєї — як комаха проти слона, а зате на другий, третій рік, дивись, і яблука вже на ній висять. Та ще й які! Великі, гарні, солодкі, як мед.

Іванка дивилась на діда і думала: правду він каже чи ні?

Згодом попросила:

— Діду, я теж хочу мати таку яблуню в нашій саду.

— Згода, — сказав дідусь. — У жовтні приходь до мене, і я тобі викопаяю таку яблуню.

З нетерпінням чекала Іванка жовтня.

— Коли вже той жовтець? — часто питалася вона в мами.

— От почне облітати з дерев жовте листя,— казала мама,— значить, жовтень настав.

Якось гуляла Іванка в саду, дивиться, аж їй прямо у руки летить якась жовтогруда пташка.

— Синичка, синичка! — закричала Іванка. Роздивилася ближче, а то жовтий листок злетів з яблуні.

— Тату,— сказала увечері Іванка,— уже жовтень. Пора нам іти по яблуньку.

— Ні,— відповів тато,— ще жовтень не прийшов, то передчасно змарнів листочок на яблуні і злетів додолу.

Минали дні, а жовтень все не приходив. У школу пішла Іванка, п'ятірки стала приносити додому.

Пофарбувала осінь осіку в червоний колір. Стоїть, ніби горить уся. Запарудів під ногами опалий лист.

— Тату,— сказала Іванка,— уже жовтень. Пора нам іти по яблуньку.

— Ще трохи почекаємо,— сказав тато.

Та ось одного дня випав гарний осінній дощ. Після дощу падворі потепліло.

Увечері тато сказав Іванці:

— Завтра ми з тобою підемо до діда по яблуньку.

Ох і зраділа Іванка! Цілий вечір тільки й розмови було, що про яблуньку. Встала зарані наступного дня. Всю дорогу просила тата, щоб дозволив їй нести самій яблуньку додому.

Сонце дорогою гралося з Іванкою в схови: то зайде за хмару, то вигляне, усміхнеться — отак і бавилося з нею, аж поки прийшли з татом у дідів колгоспний сад.

Знайшли дідів курінь.

— Ах ти, старий козарлюго, яку собі хату зробив,— привітавшись, пожартував тато.

Дід сидів на колоді, побачивши гостей, піднявся їм назустріч. Привітався.

Іванка закопилила губу:

— У вас, діду, такі ж самі яблуні, як і в нас.

— Почекай, Іванко, не спіши. Покажу тобі таку яблуньку, яку ти ще не бачила у своєму житті.

Дід узяв лопату і повів гостей садом, аж поки ви-йшли вони, як здалося Іванці, на поле.

— А ось мій новий сад,— зупинився старий біля грядки.

— Де сад? — перепитали тато й Іванка.

— А ось у вас під ногами,— пояснив дід. Він показав очима на грядку.

Дідів сад нагадував скоріше баштан, ніж той сад, що звикла бачити Іванка.

На грядці під ногами росли повзучі деревця, їхні гілки, як гудина, стелилися по землі. На гілочках подекуди жовтіли яблука і трималися поодинокі осінні листочки. Інші деревця були заввишки не більше як сама Іванка.

Дід нахилився і зірвав Іванці яблуко.

— Титівка,— пояснив він.

Іванка відкусила шматочок, розсмакувала і сказала:

— Добре.

— А ось цю яблуньку я викопую, випишем для вас в колгоспі,— сказав садівник і став лопатою підважувати яблуньку-карличку, на ній яблука ще не родили.— Хай Іванка її посадить.

Обережно поклали викопану яблуньку на мішковину. Берегли кожну грудку землі, що трималася біля коріння.

— Яка вона смішна, дюймовочка моя,— говорила Іванка, дивлячись на яблуньку.

— Смішна, та не дурна,— зауважив дід.— В усякому разі, не гірша, як паша велика садова красуня, бо дає плоди вже на другий рік свого життя.

Іванці хотілося самій нести деревце, але тато не дозволив.

Увечері в саду викопали неглибоку ямку і, додавши туди трохи чорнозему та добрива, усі гуртом посадили карличку.

— Рости, моя хороша! — сказала Іванка і погладилася шерхлу кору.

І зажила низенька карличка в Іванчиному саду. Нахилялись до неї високі вродливі сестриці і дивувались:

— Яка ж ти дрібна, непоказна, наша сестро!

А маленька яблунька зовсім не скаржилась на свою долю, не нарікала на свою вроду. Іванка круг неї набила кілочків, щоб ніхто не наступив ногами.

Скоро випав сніг, великий, пухкий. Покрив і яблуньку, і ті кілочки, що набила Іванка.

— Пропаде моя яблунька, замерзле, — злякалася дівчинка. Побігла за лопатою, щоб сніг одгорнути, а мама сміється:

— Що ти, доню, сніг як кожух для яблуньки узимку. Тепло їй буде під ним, перезимує вона в добрім здоров'ї.

Довелось тепер Іванці круг яблуньки набити високі тички, щоб видно було місце, де росте карличка.

Отак перезимувало деревце під снігом до самої весни.

А весною Іванчина яблунька прокипулася від сну. Ожила, набростилася, гілочки із темних, тьмяних стали блискучими — то по них жвавіше зарухався сік.

Якось Іванка встала вранці, вийшла в сад, аж великі яблуці ніби хтось молоком облив — геть усі зацвіли.

Дівчинка мерщій до своєї яблуньки, глянула, а вона вся в рожевих пелюстках.

— Мамо, чи будуть на ній яблука? — допитувалась нетерпляче Іванка.

— Раз є цвіт, буде й приплід, — відказує мама. — Та, якщо цього року ще не буде яблук, не горюй, Іванко! Будеш її добре доглядати — на той рік неодмінно виростуть на ній яблука.

Іванка повірила. На те вона садівником росте.

Петрик-мисливець

Сьогодні Петрикові пощастило. Він ішов, наче летів. Землі під собою не чув. Петриків старший друг, Левко, узяв його із собою до сільського тиру.

У тирі хлопець уперше в житті. Все тут навдивовижу. І справжня рушниця мало не така завбільшки, як Петрик, і кульки, які поклав на долоню хлопцеві каспр, коли видавав у віконце квиток. Одпа тільки біда. Малий іще хлопець на зріст. Ніяк не дістає полка, на якій кладуть рушницю, щоб влучати у ціль. Уже й навшпильки ставав — не допомагає. Тільки коли чоловік-розпорядник припіс і поставив йому під ноги стільця, стало набагато зручніше.

Зарядили вони вдвох рушницю і стали з Левком цілитися в зайця.

Хлопнув постріл, а намальований заєць спокійнісінько собі сидів коло пенька. Петрик мало не заплакав з такої невдачі. Аж губу прикусив до болю. А Левко посміхнувся до нього та й каже:

— Не журись, Петре! Коли заєць такий невразливий, то хай собі сидить, а ми з тобою поцілимо лева.

Хлопець повеселів, погодився. Гривастий лев був набагато більший від зайця. Він спокійно лежав біля річки і грівся на сонці.

Левко і Петрик узяли лева на мушку. Почали старанно в нього цілитися.

Петрик спустив курок. І лев, цар звірів, гривастий лев, одразу беркицьнув униз головою.

У хлопців очі заблищали від радості. Чоловік-розпорядник, який стояв поруч, похвалив Петрика:

— Молодець, хлопче, влучно стріляєш. До Радянської Армії колись підеш служити!

Від цієї похвали Петрик ніби трохи підріс. Гордо став озиратися навколо, переможливо поглядати на присутніх, які з цікавістю дивилися на нього.

Після лева вдвох із Левком вони ще вбили мавпу, лисицю, тигра, поцілялися і в диких кабанів — вепрів, але марно.

Додому хлопці поверталися радісні і збуджені. Розхвасталися один перед одним, навіть забули, що було справді, а чого не було.

На розі своєї вулиці вони розсталися. Петрик пішов додому.

На лавці коло хати сиділи його тато й мама. Менша сестра Катруся катала у візку своїх ляльок.

— Де це ти так довго ходив? — насипалася на Петрика мама.

Бабуся винесла йому кухоль молока й окраєць хліба. Хлопчик, сидячи на лавці, похвалився:

— Я... Ми з Левком були на полюванні!

— А на кого ж ви полювали? — спитав тато.

— На тигра, на мавпу, на лисицю, а я й лева убив, — сказав Петрик.

Усі дуже здивувалися.

— Лева? — перепитав тато. — Який же той лев завбільшки?

Петрик подумав-подумав і відповів:

— Отакий, як наше теля, тільки грива в нього довга і кошлата, а хвіст з китицею.

Мама голосно засміялася:

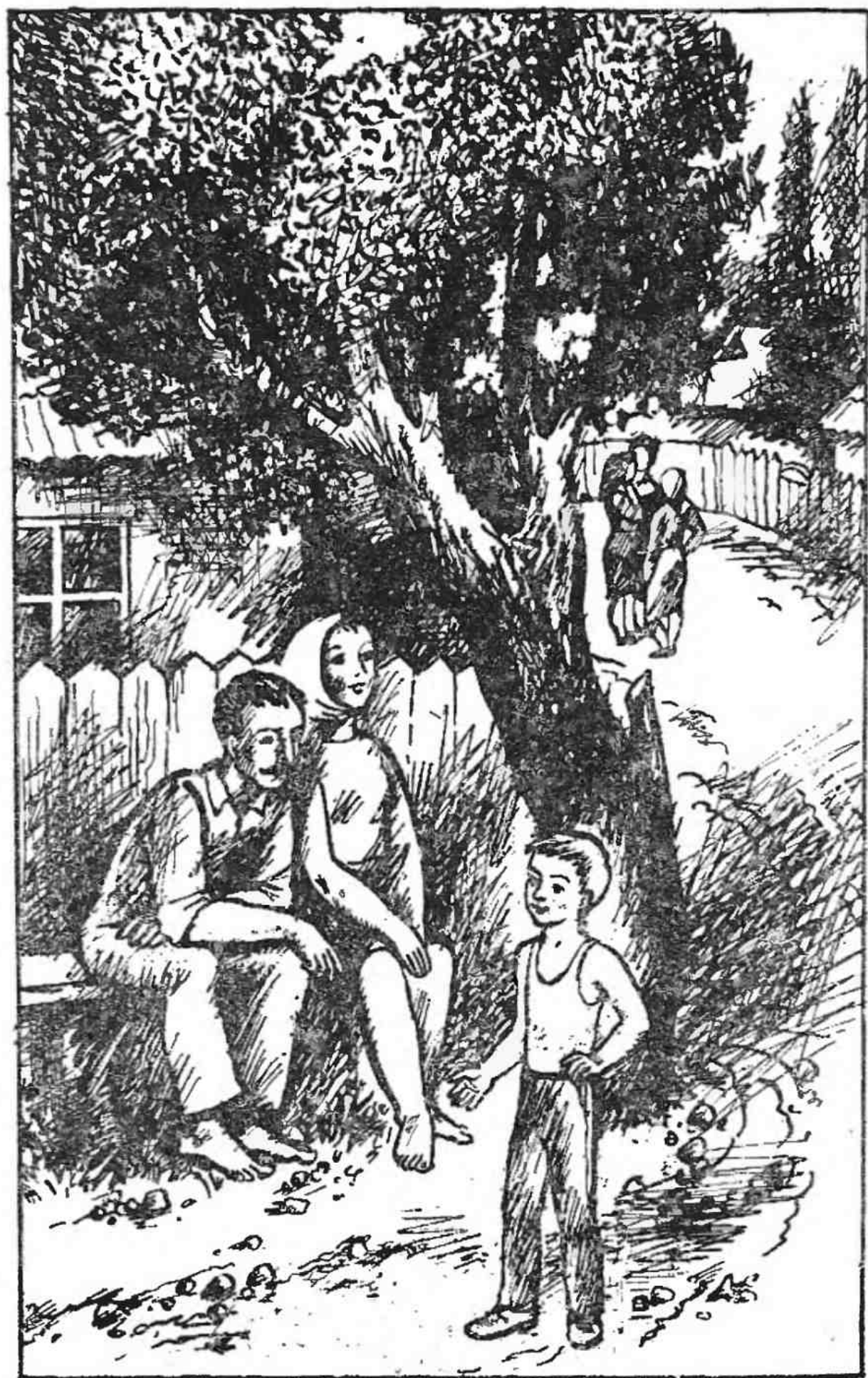
— Мабуть, той лев теж не любить стригтися в перукаря, як і його мисливець.

Після маминих слів хлопцеві стало ніяково. Сміється мама з нього, чи що? Не вірить йому, що він лева вбив. Звичайно, треба було признатися, що лева вбив неживого, та язик не повернувся.

А тут іще й баба:

— А я думала, що ці звірі водяться тільки в Африці, а вопо, диви, і в нашому лісі є такий звір.

Звечоріло. Тихий присмерк огорнув землю. Війнуло нічною прохолодою. Небо всіялось зорями. Всі сиділи на лавці, і ніхто не йшов у хату.

Під грушею блиснув світлячок. У клуні спросоння скрикували кури.

Петрик допив молоко і вже сміливіше сказав:

— Ми з Левком і кабанів диких бачили.

— Вепрів? — перепитав його тато.

— Так, вепрів, — погодився Петрик, — тільки жодного не вбили, розбіглися вепри.

— Ну, то цур їм і пек, тим вепрам! — знову устряла в розмову баба. — Аби мисливець наш цілий додому прийшов.

— А то й правда, — засміявся тато, — для нашого колгоспу кожен мисливець як запахідка.

— Кляті вовки і зараз дихать не дають. Мабуть, блукають десь біля села, винюхують овець.

Почувши про вовків, Петрик трохи знітився. Чого доброго, хтось попросить, щоб він устрелив вовка. І справді, Катруся підбігла до брата і заторохтіла:

— Петрику-мисливцю, піди подивися, чи не блукає де вовк поблизу, я його боюся.

Дорослі переглянулися, а сестра побігла в хату і винесла братові іграшкову рушницю, тицьнула йому в руки.

Уявив малий мисливець хижого вовка, як він люто клацає зубами. Йому стало страшно.

А за кілька кроків від лавки починалася суцільна темрява...

Нахилив хлопець голову й не знає, що йому робити. Мама подивилася на сина співчутливо і сказала Катрусі:

— Немає, доню, вовка, він поблукав-поблукав та й побрів собі в ліс.

Але дівчина стояла на своєму.

Тоді тато сказав:

— Підіть із мамою всі троє та й подивіться, чи не крадеться десь вовк біля садиби.

Петрик повеселів, перекинув через плече рушницю і перший рушив по стежці вперед.

Ось уже й темні кущі бузку. Стоять, як пічні привиди. Чи не думають вони схопити мисливця в свої обійми?

Раптом дівчинка як закричить:

— Гляньте, гляньте, вовк біжить!

І справді, на місячну стежку вискочив якийсь звір.

Але Петрик уже пізнав у страшному звірові Полкана, якого баба на ніч спустила з цецу. Про всяк випадок покликав:

— Полкан, Полкан, на, на!

Собака підбіг до нього і завиляв хвостом. Хлопець переможно подивився на сестру.

Коли всі повернулися до лавочки, Петрик пригорнувся до мами.

— Мамо! — попросив він її нахилитися до себе. Прошепотів на вухо: — Я поцілів лева, тільки не справжнього, а на кружечку в тирі.

У сосонках

Сосонки — молоді посадки. Вони одразу починаються за селом, за білими хатами. Бабуся каже, що років дванадцять тому зелені сосонки були зовсім маленькі, кожна завбільшки як олівець. Висіяли їх довгими і рівними рядами на колишніх левадах. Тепер вони розрослися. Стали густі і лапаті, а подекуди такі густі, що й пройти неможливо.

Катруся і бабуся зайшли у сосонки та й спинилися обом від несподіваного дива — зробили необережний крок і пастушиц, розчавивши щойно пастиглі грибочки.

Катруся спершу розгубилася, не знала, до якої сімейки присісти. А коли присіла над масляками, швидко рученята від вологих маслянистих капелюшків замурзалися, стали брудними.

Бабуся відійшла трохи вперед і теж стала збирати масляки.

— Агов, агов! — нагукувала вона онучку.

— Я тут, я тут! — озивалася Катруся.

Захопившись грибами, вони розбрелися в посадках хто куди. І скоро були далеченько одна від одної. А де ж Полкан, який ходить завжди слідом за Катрусєю? Напевно, бігає теж у сосонках, шукає собі пригод і поживи.

Ранок видався чудовий. Сонце поволі піднімається вгору. Кидає ласкаві промені на трави, на голчасті соснові лапи. Згодом розгулялося, підбилося вище, щедріше розсипало проміння, взолотило галяву. Галява в травах і квітах загула, задзвепіла — то на ній заспівали, заграли на своїх золотих скрипочках різні комахи, працьовиті бджоли.

Катруся заблукала між синіх, червоних, білих та жовтих квітів. Поставила кошик долі. Заплющила очі. Стала бавитися сама із собою. То заплющить, то розкріє очі. Перед очима застрибали веселкові вогники, розійшлися кольорові кола: сині, білі, червоні, фіолетові. Світ вихлюпнув радість і тепло. Повітря покотилося теплими хвилями, огорнуло дівчатко спокоем і музикою. «А я тебе уколю», — нагадав про себе колючий купц айви, ображений неувагою Катрусі, яка його не помітила. Дівчинка відсмикнула руку, на гілці загойдався круглий жовтий ароматний плід. Катруся зірвала айву і поклала в кошик. Стала випукувати це плоди. «Дзум!» — задзижчала біля чола бджілка і полетіла далі, мов сказала: «Не стій на дорозі, не заважай працювати!»

Раптом Катруся побачила, як з ромашки на ромашку злетів зелений коник-стрибунець. Сів на квітку, став старанно довгими лапками умиватися, чистити довгі тонкі вуса.

— Ой, — відсахнулася Катруся. То під ногами пробігла бистроока зелена ящірка, за мить зникла безслідно в траві. Хоча на галяві все жило і вирувало, Катрусі здавалось, що навкруги стоїть якась непорушна

оранжева тиша. Дівчинка пристояла і раптом злякалась. Їй стало страшно. Подумалося, що тут, у соснах, вона одна-однісінька, навіть бабуся забула про неї і давно вже пішла додому. Звіддаля почулося гупання. Так, нібито десь біг і гецав об землю ногами великий сивий кінь. А сивий тому, що дівчинка враз пригадала великого стриноженого коня сивої масті, що колись на вигоні підвівся над пею на задніх ногах і люто заіржав. Як вона тоді перелякалася! Всі тоді розбіглися від коня геть. А Катруся так прудко бігла від нього, що двічі перевернулася на землі. Відтоді і запам'ятала сивого коня на все життя. Тим часом гупання чулося все ближче і ближче.

— А! — закричала Катруся і кинулася вбік, щоб врятуватися від розлюченого сивого жеребця, перевернула кошика з грибами, масляки розсипалися навкруги. А сивий кінь летів прямо на Катрусю. Катруся закрила долонями обличчя. «Гуп! Гуп! Гуп!» — пропеслося повз неї, аж дух зупинився. Забрало повітря. Крізь розчепірені пальці розгледіла дивного звіра. Він не пробіг — пролетів над вируючою галявою, а слідом за ним несамовито гнався Полкан. «Заєць!» — майнуло нарешті. Це він так налякав Катрусю. Одразу полегшало на душі.

— Полкан! Полкан! На! На! — спробувала покликати назад собаку, який, не вгаваючи, гавкав у соснах.

Та це була марна справа. Скоро ті глухі удари подаленіли — і знову настала непорушна оранжева тиша, від якої водночас було солодко й бентежно на душі.

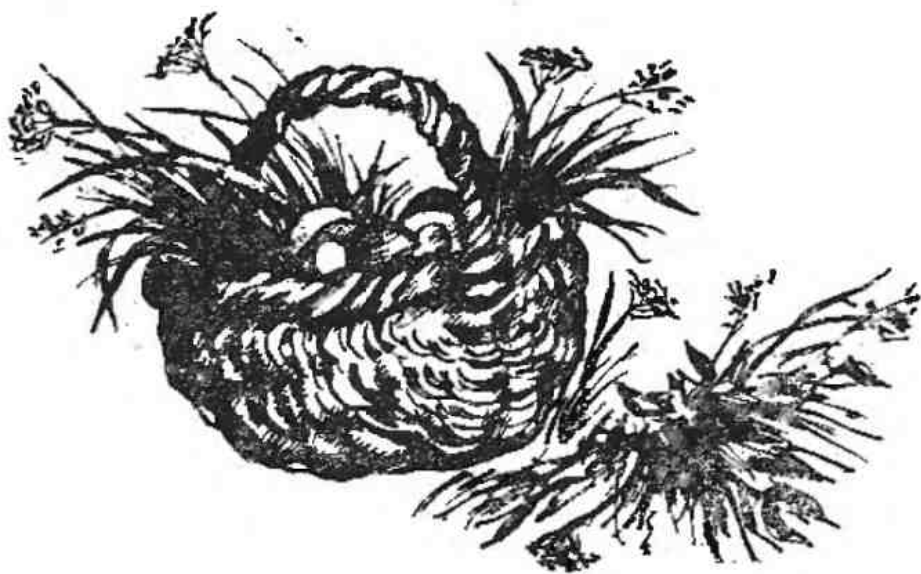
Катруся глянула на молодий дубок, позбирала в кошик розсипані гриби. На дубку побачила, як, завісившись за гілочку, гойдається велика червоно-бура комаха. Крила її складені докупи. Комаха здається неживою. Але задні лапки її весь час посмикуються. Раз... і вона довгими тонкими лапками захопила комарика. Тонюсінький жалібний писк розірвав заворо-

жену тишу. А скоро почулися шерех гілок і неквапливі спокійні кроки. На галяву вийшла бабуся. За нею слідом ішов захеканий і на весь світ ображений Полкан. Йому не вдалося догнати зайця.

— Злякалася зайця! — засміялася бабуся до онуки, коли довідалася про пригоду у сосонках. — Ну, нічого. Будеш знати тепер, Катрусю, який заєць спритний і дужий, дарма що звать його часто боягузом.

Отак розмовляючи, вийшли на биту дорогу. За грибами, за несподіваною пригодою бабуся і Катруся не помітили, як швидко, мов квітка, розпустився яскравий, погожий день.

Назустріч поспішали дзвінкоголосі юрби грибників. А десь у сосонках, над низенькими, в золотих павутинках чагарниками Катруся залишила оранжеву тишу, яку довго буде пам'ятати у своєму житті, навіть і тоді, коли стане дорослою.

З м і с т

ЗУСТРІЧ БІЛЯ ВОГНИЩА	3
ХОРОШИЙ ДЕНЬ	11
НА БЕРЕЗІ	22
ХОЧУ БУТИ ВОДОЛАЗОМ	30
ПОДОРОЖ У ТУНДРУ	42
ІВАНЧИНА ЯБЛУНЬКА	49
ПЕТРИК-МИСЛИВЕЦЬ	55
У СОСОНКАХ	59

Галина Александровна Гриненко

ВСТРЕЧА У КОСТРА

Рассказы

(На українском языке)

Для младшего школьного возраста

Рисунки

Натальи Валентиновны Задорожной

Киев «Вэсэлка»

Редактор О. С. Яремійчук

Художній редактор К. О. Музика

Технічний редактор Ф. Н. Резник

Коректори М. З. Волович, С. В. Гордіюк

Інформ. бланк № 3291

Здано на виробництво 23. 09. 85.

Підписано до друку 07. 01. 86.

Формат 60×84¹/₁₆. Папір друкарський № 1.

Гарнітура звичайна нова Друк високий.

Умовн. друк. арк. 3,72. Умовн. фарб.-відб. 4,18.

Обл.-вид. арк. 2,94. Тираж 65 000 пр.

Зам. 1881-5. Ціна 15 к.

Ордена Дружби народів видавництво
«Веселка», 252050, Київ-50, Мельникова, 63.

Львівська книжкова фабрика «Атлас»,
290005, Львів-5, Зелена, 20.

15 К.

